

Sygn. akt I USK 219/21

POSTANOWIENIE

Dnia 15 września 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania J. S., T. M., J. C. i S. O.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.
o odpowiedzialność za długi składkowe,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 15 września 2021 r.,
skarg kasacyjnych: organu rentowego i S. O. od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 13 stycznia 2020 r., sygn. akt III AUa (...),

**I. odmawia przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej organu
rentowego oraz skargi kasacyjnej S. O.;**

**II. zasądza od organu rentowego na rzecz J. C. 7.500 zł
(siedem tysięcy pięćset), na rzecz J. S. 1.800 zł (jeden tysiąc
osiemset) i na rzecz T. M. 1.800 zł (jeden tysiąc osiemset) tytułem
zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego;**

**III. zasądza od S. O. na rzecz organu rentowego 7.500 zł
(siedem tysięcy pięćset) tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 13 stycznia 2020 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację
S. O. oraz apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, I Oddział w Ł. od wyroku
Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 4 kwietnia 2019 r. w sprawie J. S., T. M., J. C. , S. O.
o odpowiedzialność za długi składkowe.

Sąd Apelacyjny za uprawnione i zasadne uznał przyjęcie przez Sąd pierwszej instancji, że majątek W. w Ł. nie pozwoli na zaspokojenie należności z tytułu zaległych nieuiszczonych składek w istotnej części. Nie podzielił twierdzenia skarżącego, że nieprawidłowo W. w Ł. została objęta przez Sąd pierwszej instancji normą z art. 116a ordynacji podatkowej. Niewątpliwie bowiem podmiot ten jest osobą prawną, wobec czego znajduje do niego zastosowanie powołany przepis. Argumentacja S. O., że podmioty, których dotyczy ów przepis, muszą prowadzić działalność gospodarczą oraz mieć zdolność upadłościową, nie znajduje, zdaniem Sądu Apelacyjnego, oparcia w jego literalnej treści. Odnosząc się do drugiej apelacji, Sąd odwoławczy nie podzielił stanowiska Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, iż za zobowiązania składkowe W. w Ł. winni posiłkowo odpowiadać odwołujący się, którzy w spornym okresie pełnili funkcję rektora ww. uczelni. Podkreślił, że jasno z materiału zebranego w sprawie wynika, iż J. S., J. C. oraz T. M. w czasie sprawowania funkcji rektora pełnili funkcje typowo dydaktyczne, a jedynie prezydent uczelni był jej organem zarządzającym i posiadał uprawnienia związane z prowadzeniem finansów uczelni. Kolejni rektorzy nie mieli żadnej swobody decyzyjnej w gospodarowaniu finansami uczelni. Okoliczność, że nie byli organem zarządzającym (w sensie faktycznie dokonywanych przez nich działań) wynikała przy tym nie z ich bierności, lecz z treści statutu określającego zakres ich kompetencji.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych oparł skargę kasacyjną na naruszeniu prawa materialnego: art. 116a ordynacji podatkowej, przez jego błędną wykładnię polegającą na stwierdzeniu, że mimo tego, że rektor, zgodnie z przepisem obowiązującego w spornym okresie czasu art. 17 ust. 1 pkt 2 Prawa o szkolnictwie wyższym jest organem niepublicznej szkoły wyższej i stoi na jej czele, to nie odpowiada za zobowiązania składkowe tej szkoły.

Organ rentowy wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, albowiem w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne w związku z treścią art. 116a ordynacji podatkowej: czy stojący na czele niepublicznej szkoły wyższej jej rektor, którego kompetencje zostały doprecyzowane w statucie tej szkoły zgodnie z przepisami obowiązującego w spornym okresie czasu Prawa o szkolnictwie wyższym z minimalnym zakresem kompetencji dopuszczonym tą

ustawą dla rektora wyższej szkoły niepublicznej, jest organem zarządzającym tej szkoły ponoszącym odpowiedzialność za jej zobowiązania publicznoprawne na podstawie przepisu art. 116a Ordynacji podatkowej. We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał jedynie, że kwestia ta nie była dotychczas przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego, a jedynie raz wystąpiła w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego – w przywołanym w treści uzasadnienia wyroku z dnia 10 listopada 2017 r. w sprawie II FSK 201/16. Organ podniósł, że wskazany wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego zmienia dotychczasową linię orzecniczą i prowadzi do zakwestionowania obowiązywania przepisów art. 116 i art. 116a ordynacji podatkowej w dotychczasowym brzmieniu. Podniósł również, że rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego ma znaczenie dla ustalenia statuowanych przez przepis art. 116a ordynacji podatkowej zasad odpowiedzialności rektorów, będących jednoosobowymi obligatoryjnymi organami niepublicznych szkół wyższych, które zostały utworzone na podstawie przepisów Prawa o szkolnictwie wyższym. Dodał, że wskazana przez Sąd Apelacyjny interpretacja przepisu art. 116a ordynacji podatkowej ogranicza możliwość dochodzenia danin publicznych.

S. O. oparł skargę kasacyjną na naruszeniu prawa procesowego: art. 387 § 2¹ pkt 2 k.p.c. polegającym na lakonicznej ocenie zarzutu apelacji w zakresie niewłaściwego zastosowania art. 116a ustawy ordynacja podatkowa, a także na naruszeniu prawa materialnego: art. 116a ustawy ordynacja podatkowa w związku z art. 116 ustawy ordynacja podatkowa w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez niewłaściwe zastosowanie w niniejszej sprawie, to jest ustalenie odpowiedzialności S. O. całym majątkiem za zobowiązania W. w Ł. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne i Fundusz Pracy za okres 12. 2010 r. - 05. 2014 r., w sytuacji, gdy uczelnia wyższa nie ma zdolności upadłościowej, a tym samym powyższe przepisy nie powinny mieć zastosowania, bowiem prowadziłoby to do rozszerzającej wykładni wskazanego przepisu, a tym samym eliminacji jednej z przesłanek egzoneracyjnych przewidzianych w tym przepisie, a to prowadziłoby do nierównego traktowania podmiotów, to jest osób zarządzających uczelniami niepublicznymi.

S. O. wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na wystąpienie istotnego zagadnienia prawnego, to jest czy przepisy regulujące odpowiedzialność z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne można interpretować rozszerzająco. Wskazał, że podobieństwo sytuacji z art. 116 i 116a ordynacji podatkowej nie występuje w jednakowym stopniu u wszystkich osób prawnych, do których wprowadzony przepis ma zastosowanie. Powstaje bowiem problem stosowania zasad odpowiedzialności członków zarządu spółek handlowych do członków zarządu osób prawnych, które nie mają zdolności upadłościowej i układowej. Jego zdaniem skoro uczelnia nie ma zdolności upadłościowej, to analizując szczegółowe przesłanki egzoneracyjne wymienione w art. 116 ordynacji podatkowej, podmiot zarządzający uczelnią wyższą będzie mógł uwolnić się od odpowiedzialności powołując się wyłącznie na jedną przesłankę, a mianowicie wskazać mienie uczelni, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne w znacznej części. W tym stanie rzeczy dwie osoby będąc w identycznej sytuacji faktycznej, w zależności od tego czy określony podmiot będzie miał zdolność upadłościową lub nie (który to przymiot nadaje ustawodawca) będą znajdowały się w odmiennej sytuacji prawnej. Odmienność ta będzie polegała na tym, iż zamiast na trzy przesłanki egzoneracyjne, podmiot ten będzie się mógł powoływać tylko na jedną z nich. W ocenie skarżącego jest to naruszenie konstytucyjnej zasady równości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W myśl art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Obie skargi kasacyjne jako podstawę przyjęcia do rozpoznania wskazują na wystąpienie istotnego zagadnienia prawnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego

przyjmuje się, że istotne zagadnienie prawne jest to zagadnienie, które wiąże się z określonym przepisem prawnym, a jego wyjaśnienie ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, lecz także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004, nr 7–8, s. 51). Przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne, zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego, powinno polegać na sformułowaniu tego zagadnienia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11). Przez istotne zagadnienie prawne należy rozumieć problem o charakterze prawnym, powstały na tle konkretnego przepisu prawa, mający charakter rzeczywisty w tym znaczeniu, że jego rozwiązanie stwarza realne i poważne trudności (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2018 r., IV CSK 550/17, LEX nr 2497687). Sąd Najwyższy nie powinien przyjmować do rozpoznania skargi kasacyjnej poddającej pod rozagę zagadnienie prawne, w sytuacji, gdy przy wykorzystaniu minimalnej wiedzy prawnej można na nie jednoznacznie odpowiedzieć. W takim przypadku zagadnienie prawne nie charakteryzuje się „istotnością”, czyli nie jest doniosłe dla praktyki stosowania prawa, jak również nie wpływa na rozwój określonych instytucji prawnych (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 20 marca 2018 r., III PK 56/17, LEX nr 2496289; z dnia 20 marca 2018 r., III UK 93/17, LEX nr 2497585). Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 maja 2018 r., I CSK 33/18, LEX nr 2508114; z dnia 16 maja 2018 r., II CSK 15/18, LEX nr 2499790). Chodzi o problem prawny, który nie został do tej pory bezpośrednio rozwiązany w orzecznictwie Sądu Najwyższego i dla rozwikłania którego dotychczasowe orzecznictwo jest niewystarczające (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2018 r., I UK 268/17, LEX nr 2508639).

Odnosząc się do skargi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych należy zauważyć, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie został należycie sporządzony. Wskazanie zagadnienia prawnego uzasadniającego wniosek o

rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno nastąpić bowiem przez określenie przepisów prawa, w związku z którymi zostało sformułowane i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Skarżący ma obowiązek nie tylko sformułować samo zagadnienie, ale także - w uzasadnieniu wniosku - przedstawić odpowiednią jurydyczną argumentację wskazującą na dopuszczalność i celowość rozwiązania problemu prawnego w sposób preferowany przez skarżącego, a odmienny od sposobu rozstrzygnięcia tego problemu przy wykorzystaniu zapatrywań wyrażonych przez Sąd drugiej instancji (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2018 r., I UK 252/17, LEX nr 2533238). W celu spełnienia przesłanki przewidzianej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nie wystarczy samo sformułowanie pytania do Sądu Najwyższego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 r., II CSK 12/18, LEX nr 2499783). Co ważne, jurydycznej argumentacji dotyczącej istotnego zagadnienia prawnego Sąd Najwyższy nie powinien poszukiwać w uzasadnieniu skargi. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowane jest bowiem stanowisko, zgodnie z którym wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie podlegają analizie na etapie przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie oceniane są dopiero po przyjęciu skargi do rozpoznania, w trakcie jej merytorycznego rozpoznawania. Oba te elementy muszą być więc przez skarżącego wyodrębnione, oddzielnie przedstawione i uzasadnione. Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, aby Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w uzasadnieniu jej podstaw pozostałych elementów konstrukcyjnych skargi, ani tym bardziej się ich domyślać (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 20 października 2016 r., I PK 59/16, LEX nr 2160130; z dnia 10 marca 2016 r., II CSK 10/16, LEX nr 2009500; z dnia 26 lutego 2016 r., V CSK 518/15, LEX nr 2015640; z dnia 24 września 2015 r., II PK 27/15, LEX nr 2019527).

Odnosząc się do skargi S. O. wskazać należy, że przedstawiony problem prawny był już przedmiotem zainteresowania judykatury. W orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego wskazuje się, że skoro art. 116a ordynacji podatkowej nie określa przesłanek odpowiedzialności członków organów zarządzających innych osób prawnych, odsyłając do odpowiedniego stosowania w stosunku do tych podmiotów art. 116 ordynacji podatkowej, to nie powinno budzić

wątpliwości, że w odniesieniu do tych osób powinny być spełnione przesłanki pozytywne ich odpowiedzialności określone w art. 116 ordynacji podatkowej i nie mogą zachodzić przesłanki negatywne określone w art. 116 ordynacji podatkowej zwalniające członków organów zarządzających tych innych osób prawnych z odpowiedzialności za zaległości tychże osób prawnych (wyrok NSA z dnia 11 lutego 2014 r., I FSK 320/13, LEX nr 1422110). Na podstawie art. 116a *in fine* ordynacji podatkowej przepis art. 116 tej ustawy stosuje się - nie wprost, ale - odpowiednio. Odpowiednie stosowanie przepisów prawa polega na uwzględnianiu indywidualnych odmienności, specyfiki i charakterystyki rozwiązań prawnych, do których, albo wespół z którymi, przepisy te z woli prawodawcy mają być stosowane. Prawo nie stanowi wówczas w regulacjach określonych instytucji pewnych przepisów, ale odsyła do innych, już obowiązujących zapisów prawnych, uznając, że te drugie, w obszarze pierwszych, mogą być odpowiednio stosowane. Inaczej rzecz ujmując - odpowiednie stosowanie przepisów oznacza, że unormowań stosowanych odpowiednio nie można przenosić w sposób „mechaniczny”, bez uwzględnienia specyfiki i charakteru określonego obszaru prawnego, w jakim działa organ stosujący prawo. Jeżeli więc osoba prawna, o której mowa w art. 116a ordynacji podatkowej, nie ma zdolności upadłościowej lub układowej, to członek jej organów zarządzających nie może powoływać się na przesłankę wyłączenia odpowiedzialności podatkowej wskazaną w art. 116 § 1 pkt 1 ordynacji podatkowej (wyrok NSA z dnia 16 października 2013 r., II FSK 2877/11, LEX nr 1382204). Również Sąd Najwyższy zajął stanowisko o stosowaniu art. 116a ordynacji podatkowej wobec podmiotów, które nie mają zdolności upadłościowej. W wyroku z dnia 22 listopada 2012 r. (I UK 229/12, OSNP 2013, nr 19-20, poz. 237) przyjął, że członek zarządu stowarzyszenia nieprowadzącego działalności gospodarczej może uwolnić się od odpowiedzialności za zaległości składowe przez wykazanie braku winy w niewszczęciu postępowania likwidacyjnego stowarzyszenia (art. 116 § 1 pkt 1 lit. b w związku z art. 116a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa oraz w związku z art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych). Sąd Najwyższy uznał za pozbawione dostatecznego uzasadnienia prawnego i aksjologicznego stanowisko o uwolnieniu członków zarządu takich stowarzyszeń z odpowiedzialności za zobowiązania

publicznoprawne. Przede wszystkim nie wprowadzono żadnego zróżnicowania osób prawnych w art. 116a ordynacji podatkowej. Jego zdaniem nie ma też uzasadnienia wniosek o sankcjonowaniu dopuszczenia do powstania zaległości składkowych i niemożności ich uregulowania wobec braku środków i majątku tylko tym, że obciążają one osobę prawną działającą bez zysku. Gdy osoba taka zatrudnia pracowników, członkowie jej zarządu winni liczyć się z konsekwencjami tego w postaci obowiązków płatnika składek. Brak zysku osoby prawnej nie uwalnia od tych obowiązków. Z drugiej strony, Sąd Najwyższy wskazał, że skoro członkowie zarządu osób prawnych mających zdolność upadłościową (układową) mogą uwolnić się od akcesoryjnej, solidarnej odpowiedzialności za zaległości składkowe wykazując brak zawinienia w złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości lub niewszczęciu postępowania zapobiegającego ogłoszeniu upadłości (układowego) trzeba rozważyć, jakie możliwości mają członkowie zarządu stowarzyszenia pozbawionego zdolności upadłościowej (układowej) w zakresie zapobieżenia niezaspokojeniu wierzyciela należności składkowych. Taką możliwość, zdaniem Sądu Najwyższego, stwarza likwidacja stowarzyszenia przeprowadzona w odpowiednim czasie, pozwalającym na choćby częściowe uregulowanie długu składkowego. Pogląd ten został podtrzymany w wyroku z dnia 6 kwietnia 2016 r. (II UK 132/15, LEX nr 2046361). Sąd Najwyższy przyjął wówczas, że członkowie organu zarządzającego (zarządu) stowarzyszenia, które wyłącznie prowadzi szkołę, aby uwolnić się od odpowiedzialności określonej w art. 116a w związku z art. 116 § 1 ordynacji podatkowej muszą wykazać przesłanki egzoneracyjne określone w art. 116 pkt § 1 pkt 1 i 2 tej ustawy. W przypadku rezygnacji ze złożenia wniosku o upadłość stowarzyszenia, odpowiednie stosowanie art. 116 Ordynacji podatkowej do członków zarządów stowarzyszeń (art. 116a Ordynacji) w zakresie odpowiedzialności za zaległości składkowe na podstawie art. 31 ustawy systemowej polega na takiej modyfikacji przesłanki egzoneracyjnej z art. 116 § 1 pkt 1 lit. b, która pozwala na wykazanie braku winy w niewszczęciu postępowania likwidacyjnego stowarzyszenia. W tym samym wyroku wskazał nadto, że nie można się zgodzić ze skarżącymi, że dokonana przez Sąd Apelacyjny interpretacja art. 116a w związku z art. 116 § 1 pkt 1 ordynacji podatkowej arbitralnie rozszerza zakres podmiotów odpowiedzialnych za zobowiązania podatkowe osoby prawnej

także na podmioty nieposiadające zdolności upadłościowej, wobec czego skarżący zostali postawieni w sytuacji gorszej niż osoby, które zarządzają innymi podmiotami, co miałyby naruszać art. 2 i art. 32 Konstytucji RP lub art. 217 Konstytucji RP. W ocenie Sądu Najwyższego intencją ustawodawcy było zrównanie odpowiedzialności za składki wszystkich podmiotów zatrudniających pracowników i będących płatnikami składek.

Z uwagi na powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach procesu rozstrzygnięto na podstawie reguły z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz art. 98 § 1 k.p.c. i art. 99 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.